

УДК 349.2

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.03.36>

ОСОБЛИВОСТІ НАБУТТЯ СТАТУСУ ВАГІТНОЇ ЖІНКИ ДЛЯ НАДАННЯ ПРАВ ТА ГАРАНТІЙ У ТРУДОВОМУ ПРАВІ ТА ПРАВІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Мокрицька Н.П.,

*доцент кафедри господарсько-правових дисциплін,**кандидат юридичних наук, доцент,**Львівський державний університет внутрішніх справ*

ORCID: 0000-0003-0318-5285

Мокрицька Н.П. Особливості набуття статусу вагітної жінки для надання прав та гарантій у трудовому праві та праві соціального забезпечення.

У статті досліджено міжнародно-правові та національні особливості правового регулювання набуття статусу вагітної жінки для отримання усіх прав та гарантій, які спрямовані на охорону материнства. З'ясовано, що документальний супровід у сфері соціального забезпечення представлений в українському законодавстві листком непрацездатності (для страхової допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами) та довідкою для призначення і виплати державної допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами жінкам, які не застраховані в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування. (для державної допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами). Натомість у трудовому праві підтверджуючий факт наявності у працівниці вагітності пов'язаний тільки з наданням відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами і ним є медичний висновок категорії «Вагітність та пологи» з визначенням передбаченого строку пологів. Щоправда не визначено в трудовому законодавстві форми медичної документації, за допомогою якою працівниця змогла б належно повідомити роботодавця про свою вагітність. Проте за результати експертизи тимчасової непрацездатності може бути видано довідку довільної форми, що підтверджує факт тимчасової непрацездатності, у разі якщо особа самостійно звернулася за консультаційною допомогою.

Аргументовано, що цифровізація та впровадження електронної системи охорони здоров'я первинного значення набуває медичний запис лікаря-гінеколога як інформація щодо результатів медичного обслуговування пацієнтки у Реєстрі медичних записів, записів про направлення та рецептів в електронній системі охорони здоров'я. Їхня сукупність про стан вагітності є частиною електронної медичної карти пацієнта, яка загалом вноситься в день надання таких послуг.

Акцентується увага на необхідності вдосконаленні трудового законодавства України та запозичення положення законодавства Європейського Союзу щодо набуття статусу вагітної працівниці після належного інформування роботодавця про свій стан вагітності.

На основі дослідження медично-облікової документації зроблено спробу визначити таким документом, що підтверджує стан вагітності, витяг з Реєстру медичних записів, записів про направлення та рецептів в електронній системі охорони здоров'я, що містить таку інформацію, яка вноситься медичним працівником загалом в день надання відповідної медичної послуги. Право доступу до цих даних у формі витягу гарантовано пацієнту. Відтак роботодавець може бути проінформований про стан вагітності працівниці за допомогою витягу з реєстру, який вона може йому пред'явити у паперовій формі чи електронній формі.

Ключові слова: вагітна жінка, трудовий договір, листок непрацездатності, вагітність, медичний висновок.

Mokrytska N.P. Features of acquiring the status of a pregnant woman to acquire rights and guarantees in labor law and social security law.

The article examines the international legal and national peculiarities of the legal regulation of the acquisition of the status of a pregnant woman in order to obtain all the rights and guarantees aimed at the protection of motherhood. It was found that the documentation in the field of social security is represented in the Ukrainian legislation by a certificate of incapacity for work (for insurance benefits in connection with pregnancy and childbirth) and a certificate for the appointment and payment of state benefits in connection with pregnancy and childbirth to women who are not insured in the mandatory state social insurance system. (for state assistance in connection with pregnancy and childbirth). On the other hand, in labor, the confirming fact of the employee's

pregnancy is connected only with the granting of leave in connection with pregnancy and childbirth, and it is a medical opinion of the category «Pregnancy and childbirth» with the determination of the expected period of childbirth. However, the labor legislation does not define the form of medical documentation, with the help of which the employee could properly inform the employer about her pregnancy. However, based on the results of the examination of temporary incapacity for work, a certificate of arbitrary form can be issued, confirming the fact of temporary incapacity, in the event that the person independently applied for counseling assistance.

It is argued that the digitization and implementation of the electronic health care system acquires the primary importance of the gynecologist's medical record as information about the results of the patient's medical care in the Register of medical records, referral records and prescriptions in the electronic health care system. Their summary of the state of pregnancy is part of the patient's electronic medical record, which is generally entered on the day such services are provided.

Attention is focused on the need to improve the labor legislation of Ukraine and to borrow provisions of the legislation of the European Union regarding the acquisition of the status of a pregnant employee after properly informing the employer about her pregnancy.

On the basis of the study of medical records, an attempt was made to determine such a document confirming the state of pregnancy, an extract from the Register of medical records, referral records and prescriptions in the electronic health care system, which contains such information, which is entered by a medical worker in general on the day of provision appropriate medical service. The right of access to this data in the form of an extract is guaranteed to the patient. Therefore, the employer can be informed about the state of the employee's pregnancy with the help of an extract from the register, which she can present to him in paper or electronic form.

Key words: pregnant woman, employment contract, sick leave, pregnancy, medical report.

Постановка проблеми. Забезпечення прав та гарантій для вагітних жінок є досить важливим та актуальним питанням у розвитку правового механізму охорони материнства в Україні. В Україні продовжуються воєнний час, який разом з євроінтеграційним впливом сприяють внесенню змін у національне законодавство України. Та попри це набуття статусу вагітної працівниці вже ще немає належного законодавчого регулювання, що обумовлює актуальність обраного напрямку дослідження.

Стан опрацювання цієї проблематики. У правничій літературі питання охорона праці та реалізації права на працю вагітних жінок тривалий час досліджується у механізмі правового регулювання відносин найманої праці. [1, 2, 3]. Також заслуговують на увагу наукові здобутки закордонних представників науки трудового права [4, 5, 6].

Однак є необхідність подальших наукових напрацювань з огляду на зміни, які відбулися у законодавстві України у період воєнного стану та спрямовані на його гармонізацію з правом Європейського Союзу.

Метою цієї статті є комплексне дослідження особливостей набуття статусу вагітної жінки у трудовому праві та праві соціального забезпечення на основі дослідження законодавства України, внесення пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства та адаптації його до права Європейського Союзу задля ефективної реалізації прав вагітних жінок.

Виклад основного матеріалу. Насамперед, відзначимо, що у національному законодавстві відсутнє визначення вагітної працівниці. Тому єдиним механізмом правового регулювання ще залишається Конвенція про охорону материнства № 103 (переглянута в 1952 році), яка визначає способом набуття статусу вагітної жінки подання медичної довідки з визначенням передбаченого строку пологів. І така прив'язка стосується надання відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами. Відтак йдеться лише про жінок, які перебувають у відносинах найманої праці на основі трудового договору [7].

Майже аналогічне положення закріплене у Директиві Ради 92/85/ЄЕС від 19 жовтня 1992 року про запровадження заходів для заохочення покращення безпеки та гігієни праці вагітних працівниць та працівниць, які нещодавно народили або годують грудьми (ст. 2 а), де вагітною вважається працівниця, яка інформує свого роботодавця про свій стан відповідно до національного законодавства та/або національної практики». [8].

Відтак законодавчої підставою набуття статусу вагітної жінки є медичний висновок за результатами медичного огляду. Зокрема, постанова Кабінету Міністрів України від 17.04.2019 р. № 328 «Деякі питання організації ведення Електронного реєстру листків непрацездатності та надання інформації з нього, що затверджено» [9] містить визначення понять «листок непрацездатності» і «медичний висновок про тимчасову непрацездатність», і ці терміни не є тотожними.

Дослідження їхнього нормативного змісту свідчить про те, що первинною документацією в системі охорони здоров'я, якою може підтверджуватися вагітність є медичний висновок про

тимчасову непрацездатність, який є електронним документом. Він формується на підставі медичних записів в електронній системі охорони здоров'я та містить висновок лікаря за результатами медичної експертизи з тимчасової втрати працездатності, що засвідчує тимчасову непрацездатність та на основі якого видається листок непрацездатності. Проте невідомо як застосувати це положення, якщо жінка не потребує листа непрацездатності, а лише хоче належно повідомити роботодавця про свою вагітність. Натомість листок непрацездатності є теж електронним документом, який сформованим (виданим) програмними засобами Реєстру на підставі медичного висновку про тимчасову непрацездатність, і зареєстрованим за єдиним реєстраційним номером листка непрацездатності у Реєстрі.

Із законодавства у сфері соціального забезпечення [10, 11] вбачається, що форма медичного документу для підтвердження права на отримання допомоги у системі соціального забезпечення різниться від того чи жінка застрахована в системі застраховані в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування. Якщо так, то підставою для надання допомоги є листок непрацездатності. Якщо ж ні, то для отримання допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами потрібна форма № 147/о «Довідка для призначення і виплати державної допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами жінкам, які не застраховані в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування», яка видається загалом у 30 тижнів вагітності. [12]

Зазначимо, що законодавством [13] передбачено також видання довідки довільної форми, що підтверджує факт тимчасової непрацездатності, у разі якщо особа самостійно звернулася за консультаційною допомогою. Проте цей документ не є підставою для формування медичного висновку про тимчасову непрацездатність. У ст. 17 Закону України «Про відпустки» від 15.11.1996 р. № 504/96-ВР передбачено, що відпустка по вагітності та пологах надається на підставі медичного висновку. [14]. Згадки у положенні про листок непрацездатності немає. Мова йде про медичний висновок категорії «Вагітність та пологи», у період від початку 30 тижня вагітності. [15].

Але немає жодної норми, яка б містила положення щодо підстав набуття статусу вагітної жінки, адже вагітність настає значно раніше ніж термін реалізації права на відповідну відпустку.

Важливо зазначити, що в умовах воєнного стану продовжувалася цифровізація первинно-облікової документації і були змінені правила ведення медичних записів. В первинній редакції Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» від

19.10.2017 р. № 2168-VIII, яка зараз є нечинною, медичними записами визнавалася інформація щодо медичного обслуговування пацієнта або його результатів, викладена в уніфікованій формі відповідно до вимог, встановлених законодавством. [16].

З введенням Реєстру медичних записів в електронній системі охорони здоров'я постає питання про вагомість власне електронної форми таких записів. Зі змінами, які відбулися у березні 2023 року внесення медичних записів є обов'язковим. Умовою внесення є наявність відповідної технічної можливості в електронній системі охорони здоров'я. [17]. У Порядку ведення Реєстру медичних записів, записів про направлення та рецептів в електронній системі охорони здоров'я, затвердженим цим ж актом [17] у п. 16 зазначено, що **сукупність всіх записів про пацієнта в Реєстрі складає електронну медичну карту пацієнта**. Відповідно до вимог п. 18 суб'єкти господарювання зобов'язані забезпечити внесення медичних записів під час медичного обслуговування пацієнта в день надання таких послуг. А якщо медичне обслуговування здійснюється не за місцем провадження господарської діяльності з медичної практики - не пізніше наступного робочого дня з дня надання послуги. Зі змісту п. 26 цього акту можна зробити висновок, що інформація про наявність вагітності є частиною зведеною медичною інформацією про пацієнта.

Загалом до переліку осіб, які мають право на ознайомлення з інформацією, що є в Реєстрі медичних записів, записів про направлення та рецептів, окрім відповідних уповноважених осіб та медичних працівників внесено також пацієнта (його законного представника) щодо записів про себе (про пацієнта, законним представником якого він є) та особу, яким пацієнт надав згоду на доступ до його даних у Реєстрі. (зі змісту п. 24 цього акту). Відтак можна зробити висновок, що роботодавець не належить до таких суб'єктів. [17]

Пацієнту гарантується доступ до цієї інформації на підставі п. 21 Порядку ведення Реєстру медичних записів, записів про направлення та рецептів в електронній системі охорони здоров'я. Його прохання (чи його законного представника) є підставою для надання медичним працівником з правом доступу до відповідних даних в системі витяг з Реєстру з дотриманням вимог Закону України «Про захист персональних даних». Під витягом з реєстру розуміють документ у паперовій або електронній формі, що формується медичним працівником, який має права доступу до відповідних даних системи, за заданими ним критеріями та містить інформацію про пацієнта з системи. (п. 7 цього акту). [17]

З огляду на проаналізовані нормативно-правові акти, які забезпечують електронний документообіг у сфері охорони здоров'я можна підсумувати, що інформація про наявність вагітності є частиною медичної документації, яка вноситься в Реєстр медичних записів, записів про направлення та рецептів в електронній системі охорони здоров'я. Оскільки роботодавець немає доступу до такого Реєстру, то він може отримати її у паперовій чи електронній формі як витяг з реєстру тільки через працівницю. Відтак характеристика медичного висновку про наявність вагітності підводить нас до витягу з реєстру, що містить таку інформацію, внесену медичним працівником в день надання відповідної медичної послуги.

Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 09.08.2022 р. № 1437 було затверджено Стандарти медичної допомоги «Нормальна вагітність». У ньому визначено три медичні документи, які супроводжуються результати медичного обстеження жінки. [18] Однак із законодавства України [19] можна зробити висновок, що ці документи містять інформацію про перебіг вагітності і не можуть вважатися медичним висновком, що підтверджує тільки сам факт вагітності. За своїм змістом, як видається, медичний висновок, що підтверджує стан вагітності можна було б теж віднести до електронних документів, що формується на підставі медичних записів в електронній системі охорони здоров'я та містить висновок лікаря за результатами медичного обстеження жінки, що засвідчує факт вагітності.

Висновки. Листок непрацевдатності, довідка для призначення і виплати державної допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами жінкам, які не застраховані в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування та медичний висновок категорії «Вагітність та пологи» є документами, що підтверджують право вагітної жінки на надання соціального забезпечення та трудових прав і гарантій у зв'язку з вагітністю та пологами. Надання медичної довідки, яка засвідчує факт майбутнього материнства є міжнародною нормою, що є частиною національного законодавства і передбачена положеннями Конвенції про охорону материнства (переглянута в 1952 році) № 103. Однак немає жодної вимоги щодо інформування працівницею роботодавця про свій стан вагітності. Вважаємо, що введення електронної системи обігу медичної документації буди сприяти законодавчому закріпленню положення, що жінка вважається вагітною працівницею після подання роботодавцю медичного висновку про наявність вагітності, тобто витягу з Реєстру медичних записів, записів про направлення та рецептів в електронній системі охорони здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ветухова І.А. Особливості правового регулювання праці жінок, які поєднують роботу з материнством, та його подальше вдосконалення: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05. Х., 2001. 13 с.
2. Андріїв В. Жінки і ринок праці: деякі гендерні аспекти. Рівність жінок і чоловіків в Україні: правові аспекти: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 20-21 листопада, 2000 р., Київ. К., 2001. С. 174-177.
3. Лаврінчук І.П. Трудове законодавство України. Гендерна експертиза. К.: Логос, 2001. 70 с.
4. Salladarre, Frederic; Hlaimi, Stephane. «Women and Part-Time Work in Europe.» *International Labour Review*, Vol. 153, Issue 2 (June 2014) : 293-310.
5. Silvana Sciarra, Paul Davies and Mark Freedland, eds., *Employment Policy and the Regulation of Part-time Work in the European Union: A Comparative Analysis*. New York : Cambridge University Press, 2004.
6. Mark Freedland, Alan Bogg, David Cabrelli, Hugh Collins, Nicola Countouris, A.C.L. Davies, Simon Deakin, and Jeremias Prassl. *The contract of employment*. Oxford University Press. 2016.
7. Конвенція про охорону материнства (переглянута в 1952 році) № 103 від 28.06.1952 р. № 103 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_122?find=1&text=%D0%B2%D0%B0%D0%B3%D1%96%D1%82#w1_7.
8. Директива Ради № 92/85/ЄЕС від 19.10.2021 р. про встановлення заходів із заохочення поліпшення безпеки та гігієни праці вагітних працівниць, працівниць, які нещодавно народили, чи годувальниць (десята окрема Директива у значенні статті 16(1) Директиви № 89/391/ЄЕС). URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/--lab_admin/documents/genericdocument/wcms_749613.pdf.
9. Деякі питання організації ведення Електронного реєстру листків непрацевдатності та надання інформації з нього : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.04.2019 № 328 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/328-2019-%D0%BF#n12>.
10. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text>.
11. Про державну допомогу сім'ям з дітьми : Закон України від 21.11.1992 № 2811-

- XII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>.
12. Про затвердження форм облікової документації щодо призначення державної допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами жінкам, які не застраховані в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування, та інструкцій щодо їх заповнення : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 18.03.2002 р. № 93 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0346-02#Text>.
 13. Порядок організації експертизи тимчасової втрати працездатності : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 01.06.2021 р. № 1066 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0731-21?find=1&text=%D0%B2%D0%B0%D0%B3%D1%96%D1%82%D0%BD#w1_1.
 14. Про відпустки : Закон України від 15.11.1996 р. № 504/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
 15. Деякі питання формування медичних висновків про тимчасову непрацездатність : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 01.06.2021 р. № 1066 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0728-21#Text>.
 16. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення : Закон України від 19.10.2017 р. № 2168-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text>.
 17. Деякі питання ведення Реєстру медичних записів, записів про направлення та рецептів в електронній системі охорони здоров'я : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 28.02.2020 р. № 587 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0236-20?find=1&text=%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81#Text>.
 18. Про затвердження Стандартів медичної допомоги «Нормальна вагітність» : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09.08.2022 р. № 1437 URL: <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-09082022--1437-pro-zatverdzhennja-standartiv-medichnoi-dopomogi-normalna-vagitnist>.
 19. Про затвердження форм первинної облікової документації та Інструкцій щодо їх заповнення, що використовуються у закладах охорони здоров'я незалежно від форми власності та підпорядкування : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 14.02.2012 р. № 110 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0661-12#Text>.